

Az utóbbi években Magyarországon is egyre érzékelhetőbb, hogy a kommunikációs eszközök fejlődése, a szabadidő és a jövedelem növekedése hogyan alakítja át a társadalom struktúráját; és hogyan olvasztja össze urbanizált régiókká a nagyvárosokat a velük gyors ütemben összenövő környékbeli településekkel. A koncentráció növekedése, a társadalom igényességének fokozódása további terheket ró a városok egyébként is elhasználdott, idejétmúlt, régóta túlterhelt technikai berendezéseire. Egyre nehezebb feladat a város életét lehetővé tevő vizet, élelmi-szert, energiát a városba bevinni és talán ennél is nehezebb mindettől megszabadulni, amikor az szennyvízzé, levegőszennyeződéssé és zajártalommá alakul. A városrendezésnek világszerte fontos ága lett a környezetvédelem, mely tisztán definiált, pontosan mérhető minőségi mutatók formájában igyekszik rögzíteni, hogy milyen fokú lehet a víz, a levegő szennyezettsége és mennyi zajt tudunk elviselni.

De vannak műszerekkel nem mérhető követelmények is a városi élet minőségével szemben. Ilyen például a kellemes változatos környezet, melyben a konglomerációt alkotó részeknek megvan az őket identifikáló jellege. Ha a térben egyre jobban kiterjedő város szerkezete nem fejeződik ki vizuálisan, az ember könnyen elveszti tájékozódó képességét, jelzőtábla és írásos útmutatások nélkül könnyen eltévedhetünk. Az újabban keletkezett városképek gyakran zavart keltők. Sok bennük az összefüggéstelenség, gyakran rejtve maradnak bennük a városi élet jellemző elemei, a történelmi és a természetes fejlődés nyomai elmosódnak.

A várostervezőnek igyekeznie kell a város növekedését, kiterjedését, a táj és a település, a beépített és a szabad területek kapcsolatát, és további növekedését — sőt az egyéni igények kielégítését is — lehetővé tevő nyílt városszerkezet létrehozásával irányítani. Ha sikerül megőriznie a történelmi értékű műemlék épületeket, együtteseket, a múlt néhány szimbólumszerű emlékét, és azok köré szervezni a mai élet fókuszait, azok a kontinuitás stabil

pontjaivá, a városszerkezetnek épp oly fontos elemeivé válnak, mint az új lakónegyedek centrumai, az oktatási, vagy üdülési központok.

Természetesen csak a vári védett együttesnél kell ragaszkodni a régi település-szerkezet megtartásához. Ott ahol az eredeti funkciót nem lehet fenntartani, bátran fel kell cserélni azt mással, megfelelővel. Lényeg, hogy a múlt értékei részeseivé váljanak az élet mindennapi ütemének.

Épp a magyar műemlékvédelem produkálta erre az egyik legnagyobb példát, a budai Vár tiszteletreméltó szakértelemmel, céltudatossággal és organizációs készséggel végzett újjáépítésével. A Várnegyed Budapest legrangosabb lakónegyedévé, a szórakozás és idegenforgalom fókuszává rehabilitálódott. Ugyanakkor a Palota kulturális központtá épül át. Az 1967 májusában megnyílt Budapesti Történelmi Múzeum-szárnyban a középkori és reneszánsz rétegek feltárt töredékeit egy minden elismerésre méltó tervezőgárda — majdnem mindig kifogástalan „száraz” tárgyvilágossággal — a leghatásosabb drámai színpadképekkel vetélkedő módon helyezte egy múltjára büszke város központjába.

Szerencsénk, hogy ez a rengeteg pénz és áldozatot felemészítő mű a városnak épp azon a pontján jött létre, ahol a városért leginkább érdemes áldozatot hozni. Itt érzékelhető talán a legjobban a város és a táj közti nagyvonalú kapcsolat, innen áttekinthető a 2 milliós város imponáló struktúrája. És az innen feltáruló sokszínű, sokféle tevékenységet összesűrítő látkép az, ami a város lakóiban és a várost látogató idegenekben azonosul az egész város értékével.

Komoly, folyamatos erőfeszítések történnek Budapest római rétegének a városszerkezetben való megjelenítésére is. Legutóbb a Március 15. téri castrum falmaradványainak bemutatása kitűnően gazdagítja a városnak azt a pontját, amely Budapesten a városnak és a tájnak, a történelemnek és az életnek a legmegkapóbb koncentrációja.

A „műemlékesek” segítségét várja a vá-

rosrendezés Óbudán, ahol a város — szép táji környezetben levő — 2000 éves kontinuitásra visszatekintő legrégebbi részének gyors ütemben eltűnő, romantikus hangulatú avult épületei helyén lakótelep jellegű fiatal városrész épül. A 3–4 méter mélységben előbukkanó római és középkori romok megfelelő felhasználása, a két amfiteátrumnak és az aquincumi múzeum körüli romkertnek a városszerkezetbe való aktívabb bekapcsolása, a néhány értékes műemléki épületet is tartalmazó rezervátnak a Várnegyedhez hasonló rehabilitációja itt éppannyira fontos feladat, mint az ide tervezett „városközpont” mielőbbi megvalósítása.

Hasonló, bár mélységében és jelentőségében kisebb léptékű, a Belvárost közvetlen körülvevő — a Nagykörút és a bevezető sugárutak közé ékelődő — ipari üzemekkel, műhelyekkel, raktárakkal vegyes,

1. Belvárosi háztetők

2. A belvárosi Párisi udvar

túlszűfolt, slumszerű „szürke zsebek” rekonstrukciója, vagy rehabilitációja. Ez mind műszaki, mind társadalmi okokból már régóta alig volna halasztható, de a jelenlegi lakáshiány nem teszi lehetővé a rekonstrukcióhoz, vagy rehabilitációhoz szükséges szanálások végrehajtását. Ráadásul az egyedül rendelkezésünkre álló házigyári építéstechnológia sem alkalmas ma még ilyen feladatok megoldására. Így csak a belső Józsefváros már megkezdett rekonstrukciója és néhány elkészült rehabilitációs tanulmány hívja fel a figyelmet arra, hogy milyen korlátozott lehetőségek között mekkora felelősséget kell a várostervezőnek itt magára vállalnia. Ebben a szürke karélyban lakik a város lakosságának közel harmada. Az „öslakók”, az eredeti pestiek, őregek, a lakosság nem privilegizált elemei. És ha ma lehetőségeinket tekintve a IX., VIII., VII. és VI. kerületek e részei egyelőre elég reménytelenül néznek is ki, a Belvárosához való közelségük

3. Ami a Tabánból megmaradt
(Emődy Attila építész rajzai)

miatt bizonyosra vehető, hogy egy, vagy két évtizeden belül a korábbi lakótelepeknél vonzóbb, divatosabb lakónegyedekké fognak alakulni.

Mi, akik megszoktuk, már alig vesszük észre, a város egyre növekvő számú látogatói számára viszont érthetetlen, hogy ebben a gyönyörű panorámájú, nagyvonalú, büszke városban, — amelyben a Várnegyedet oly bámulatos szakértelemmel és szeretettel rehabilitálták — mennyire szégyenteljesen elhanyagoltak a Belváros épületei. Ezek a századforduló táján épített eklektikus paloták, gazdagon kiképzett előcsarnokaikkal, lépcsőházaikkal, szép udvaraikkal, ma már nagyrészt műemlék rangúak. Budapest tágabb értelemben vett Belvárosa a maga egészében pedig mindenképpen műemlék együttesnek tekinthető. Ráadásul itt összpontosul a város, sőt az egész ország üzleti, hivatali, egyetemi, idegenforgalmi élete. Talán csak a hulló vakolatokat kellene kijavítani, az udvarokat és a lépcsőházakat kellene rendbehozni, hiszen a lépcsőházakból nyíló többnyire előkelő lakásokat és reprezentatív intézményeket rendbentartják a gazdáik. Az üzletek portáljainak rendbehozásáról pedig gondoskodott a város. A belvárosi rekonstrukció kapcsán eddig végrehajtott sortatarozás — melynek itt-ott néhány megmentésre érdemes régi szép portál is

áldozatul esett — a városszerkezetnek szintén egyik stratégiailag legfontosabb pontján készült el. Ugyanezért fontos a metró állomások környékének a műemlékek helyreállításával összekapcsolt sortatarozása is. Ezáltal a városszerkezet-formáló metrónak sorra épülő felszíni állomásainál a mai élet sokszínű fókuszai a kontinuitás szimbólumaivá is válnak. Mindez azonban nem pótolhatja a bérpaloták lakóinak, a belvárosban székelő presztizs intézmények vezetőinek — bérleményük ajtaján kívüli — közvetlen környezetükkel szembeni igénytelenségét, nemtörődömségét. Nyilvánvaló, hogy a Házkezelőségnek mind anyagi erejét, mind pedig szervezési képességeit meghaladja ez az egész városra kiterjedő — talán csak vakolatot, festéket, nagytakarítást igénylő, de — állandó és folyamatos rendbentartása. Ennek hiánya viszont épp úgy lerontja a városmag rangját, mint ahogy a járulékos beruházások elhúzódása mindjárt a beköltözés után elrontja a gyorsan épülő lakótelepek új lakóinak örömet, és teszi nehezen értékelhetővé új lakótelepeinket. Valószínű, hogy a nevelési, egészségügyi és kereskedelmi központok építését könnyen szinkronba lehet hozni a lakásépítéssel, ha azokat sikerül egy ugyanolyan ütemet követelő technológiához kötni, mint amilyenhez a lakásépítés kötődik a házigyárak révén. Ennél sokkal nehezebb problémának látszik a Belváros rehabilitációja.

Jó kampányszerű start lehetett volna ehhez a fővárosunk egyesítésének centenáriuma, ha az ország megyéi, nagyvárosai egy-egy utca sortatarozásával, vagy éppen egy-egy tömb rehabilitációjával köszöntötték volna Budapestet. Minthogy azonban a főváros most szobrokat és szökökutakat kap az országtól századik születésnapjára, valami más megoldást kellene kitalálni. Mindenképpen olyat, ami eredményében méltó lenne a Várnegyedben végrehajtott rekonstrukcióhoz, de megfelel a városközpont — később az egész város — léptékének, sokrétű, lüktető életének épp úgy, mint anyagi lehetőségeinknek és szervezési képességeinknek. Ehhez minden bizonnyal nem lehet majd nélkülözni azt, hogy a város lakói ne csak büszkék legyenek a városra amelyben laknak és dolgoznak, hanem aktív módon vegyenek részt lakásuk, munkahelyük tágabb értelemben vett környezetének karbantartásában.

Az az öröm és büszkeség amivel a város igényes lakossága a Várnegyed, a Budapesti Történeti Múzeum és az Erzsébet-híd környékének rendbehozását fogadta nem azt igazolja, hogy ez lehetetlen kívánság.

Polónyi Károly